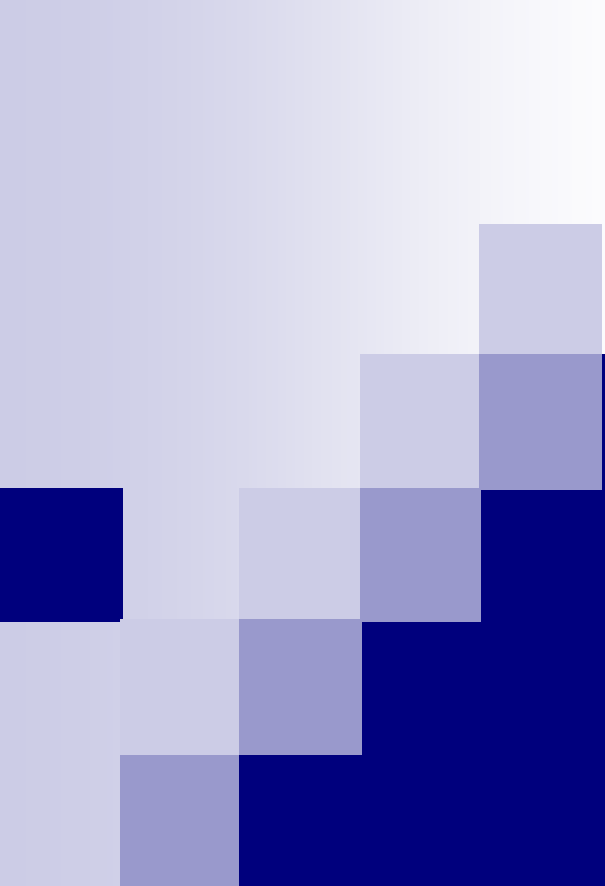

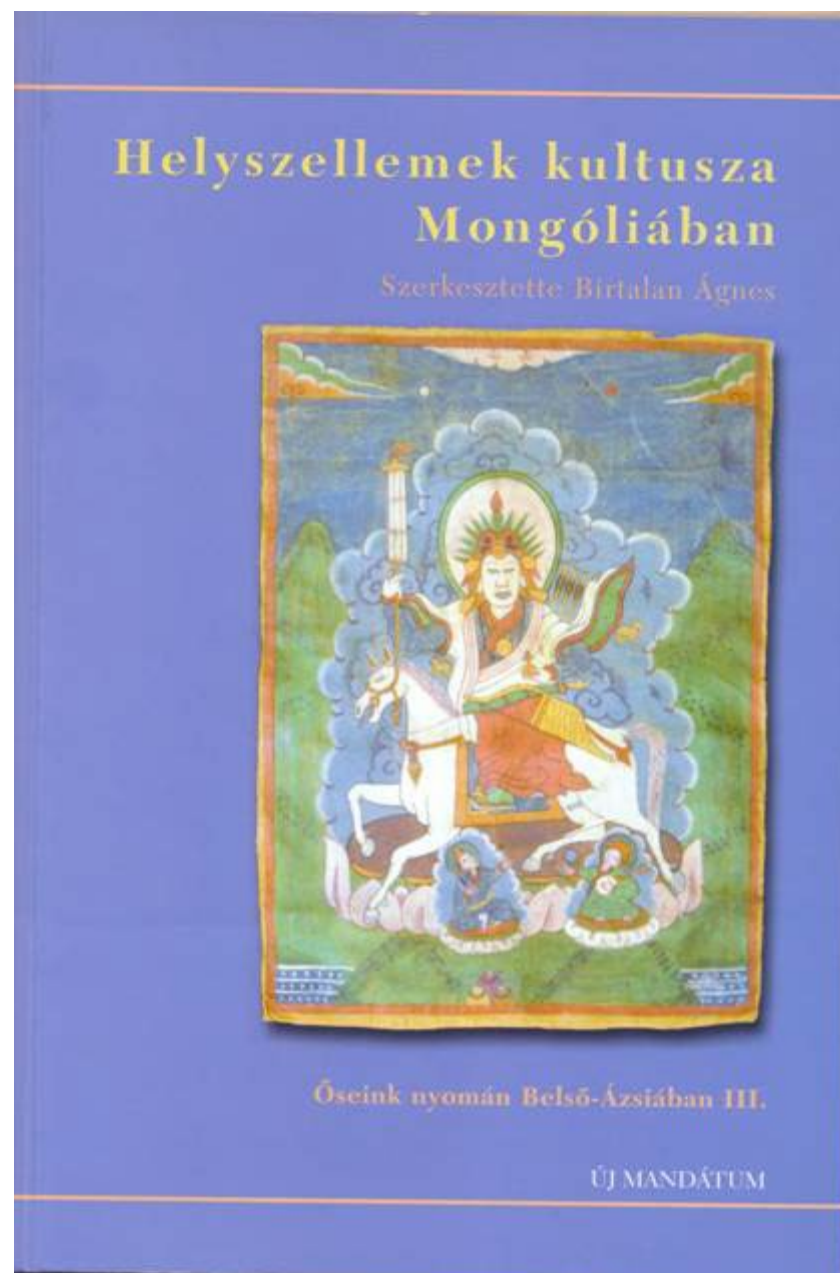
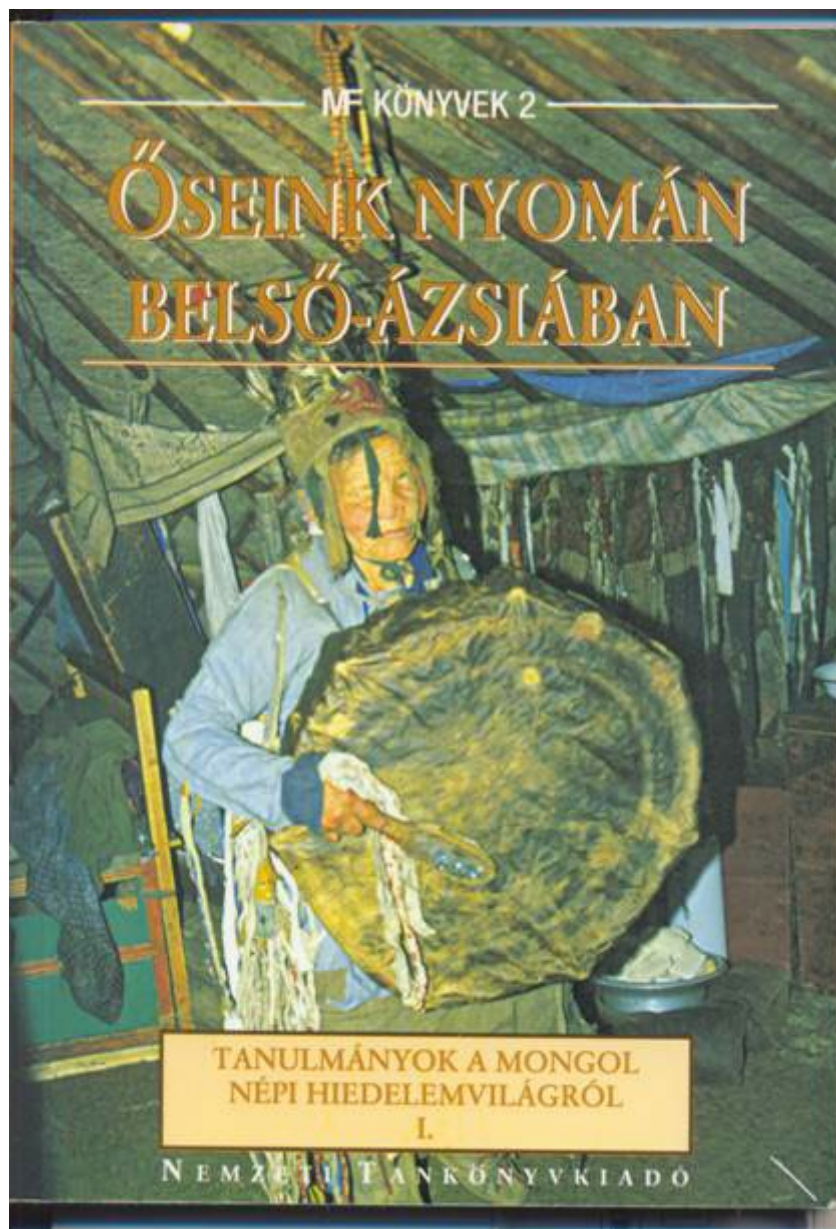

Sámánizmus és népvallás: Tárgyi világ (rituális tárgyak)

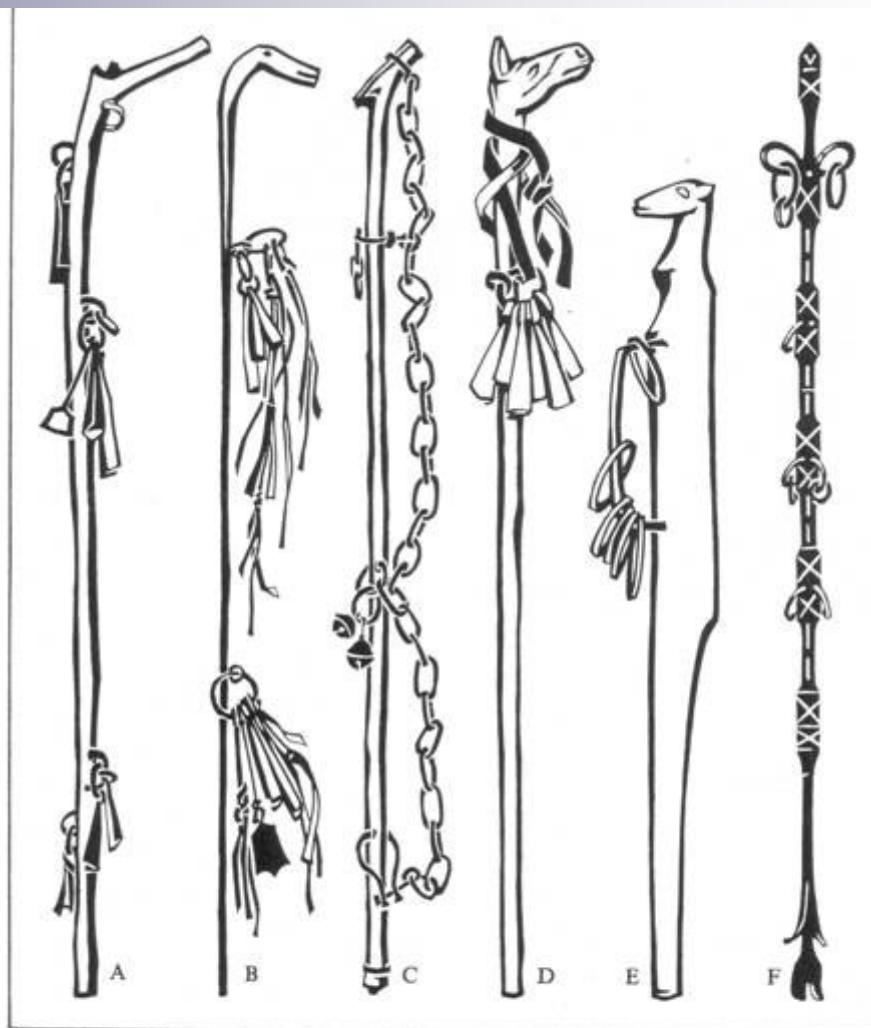
Birtalan Ágnes

A sámánok hátasa a dob és a bot

- Hoppál Mihály, *Sámánok. Lelkek és jelképek*. Budapest, Helikon 1994.
- Shamanism in Siberia. Ed. Vilmos Diószegi – Mihály Hoppál. Budapest, Akadémiai Kiadó 1978.
- Diószegi, Vilmos, Pre-Islamic Shamanism of the Baraba Turks and Some Ethnogenetic Conclusions. In: Shamanism in Siberia. Ed. Vilmos Diószegi – Mihály Hoppál. Budapest, Akadémiai Kiadó 1978. pp. 83-167.
- Potapov, L. P., The Shaman Drum as a Source of the Ethnographical History. In: Shamanism in Siberia. Ed. Vilmos Diószegi – Mihály Hoppál. Budapest, Akadémiai Kiadó 1978. pp. 169-179.
- A képek forrása: Hoppál Mihály és az expedíció anyagai)

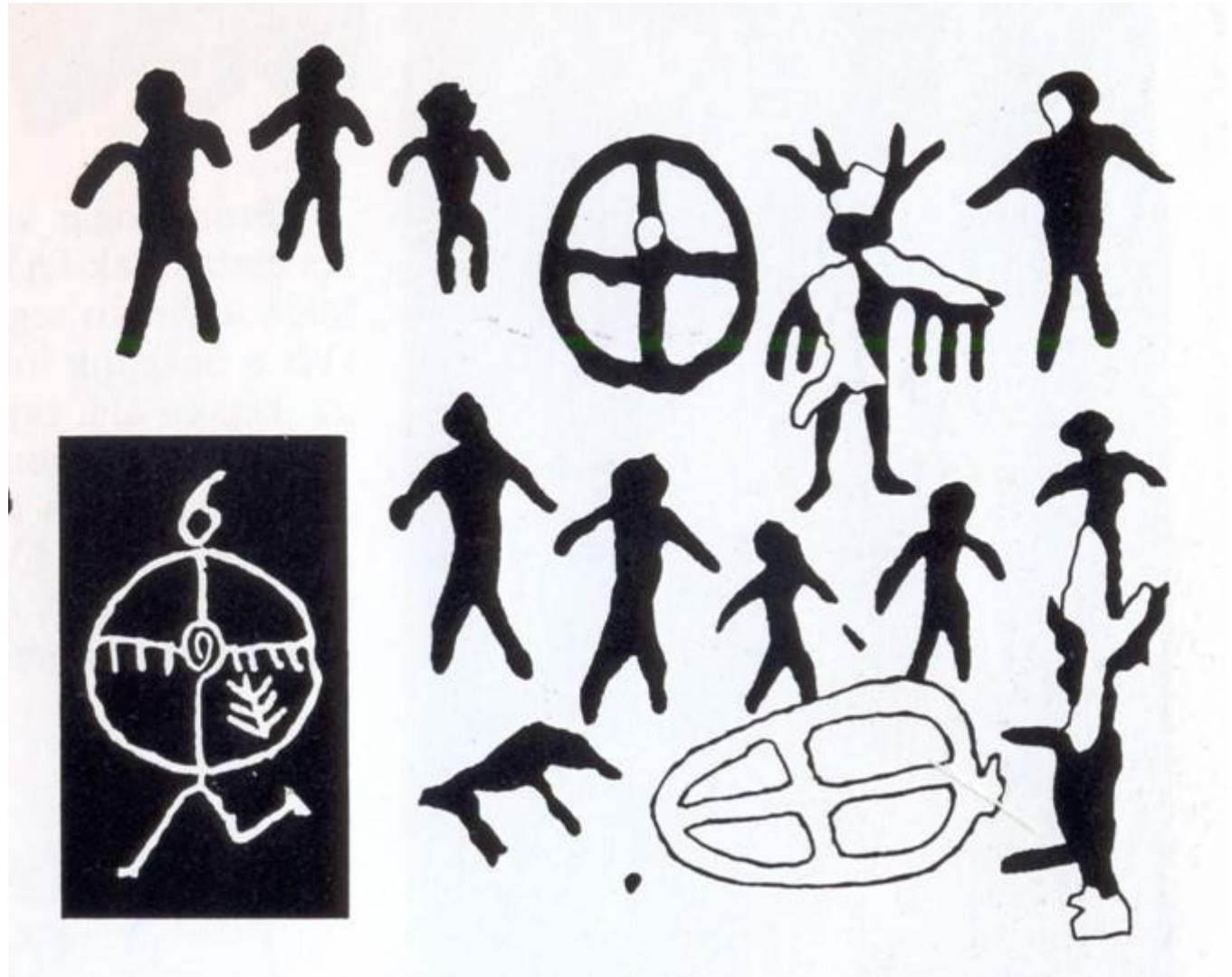

Rituális botok

215. A sámánbot szimbolikája kettős: egyrészt a sámán segítőjének megjelenítése, illetve a sámán „hátsa,” a jelképes utazáskor, másrészt lehet a sámán égbe nyúló ’életfája’ is, a felső világgal való kapcsolattartás és az üzenetközvetítés eszköze. Válogatásunkban ló, illetve háts állat típusú botok egy-egy példányát mutatjuk be; van közöttük burját (A), mongol (B, D), enyec (F) és kizil (E). Tipológiai ide sorolható a dunántúli magyar regösök láncos csörgőbotja (C). Találó megoldású a rénpatás enyec vas sámánbot, mivel ők iramszarvason lovagolnak.

Szibériai sziklarajz

Szaha
dob

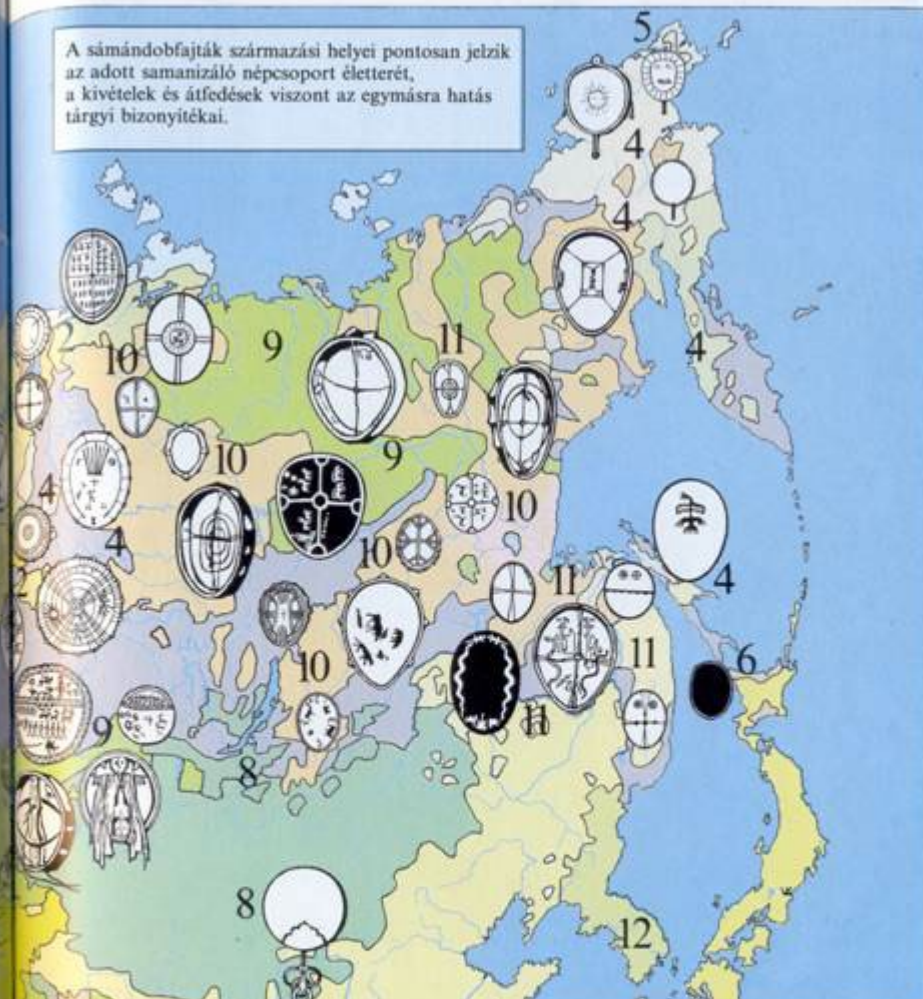
12 eurázsiai sámándobfajták és az etnikumok

Eurázsia samanizáló népei, népcsoportjai

1. lapp/számi
2. szamojéd – nyenyec, enyec, nganaszan/jurák/tavgi, szőlakup
3. obi-ugor – hanti/osztják, manysi/vogul
4. paleoszibériai – csukcs, itelmen, jukagir, ket, korják, nyivh/gilják
5. eszkimó és aleut
6. ajnu
7. nepáli magar és más himalájai szórvány
8. mongol népcsoportok – bajangol, burját, csakar, darhat, halha/ojrát, urjanhaj/tuba/szojot
9. szibériai török és tatár népek – abakáni/beltir/hakaszk/kacsin/lebegy, baraba, cselkán, jakut/szaha, kizil, kumandin, sór/szagáj/teleut, telengit, tofa/karagasz, tölősz, tuva/todzsa
10. tunguz népek – dolgán, evenki, dahur
11. mandzsú népek – even/lamut/orocs, hezse, hibe, nanaj/gold, negidál, orok, sibo, szolon, udehe, ulcsa
12. koreai

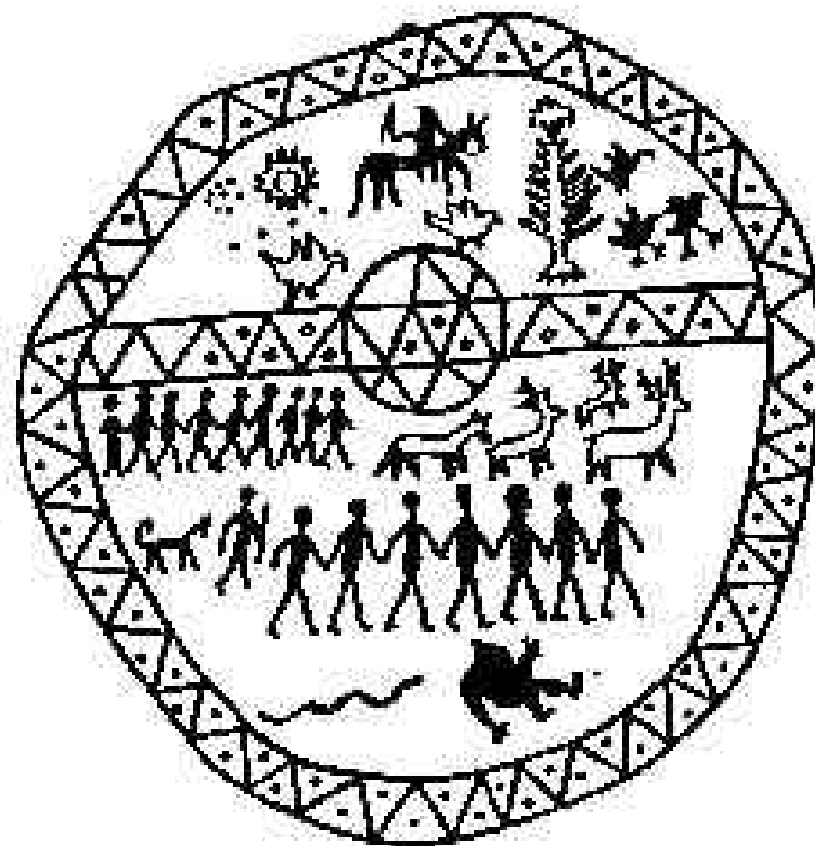
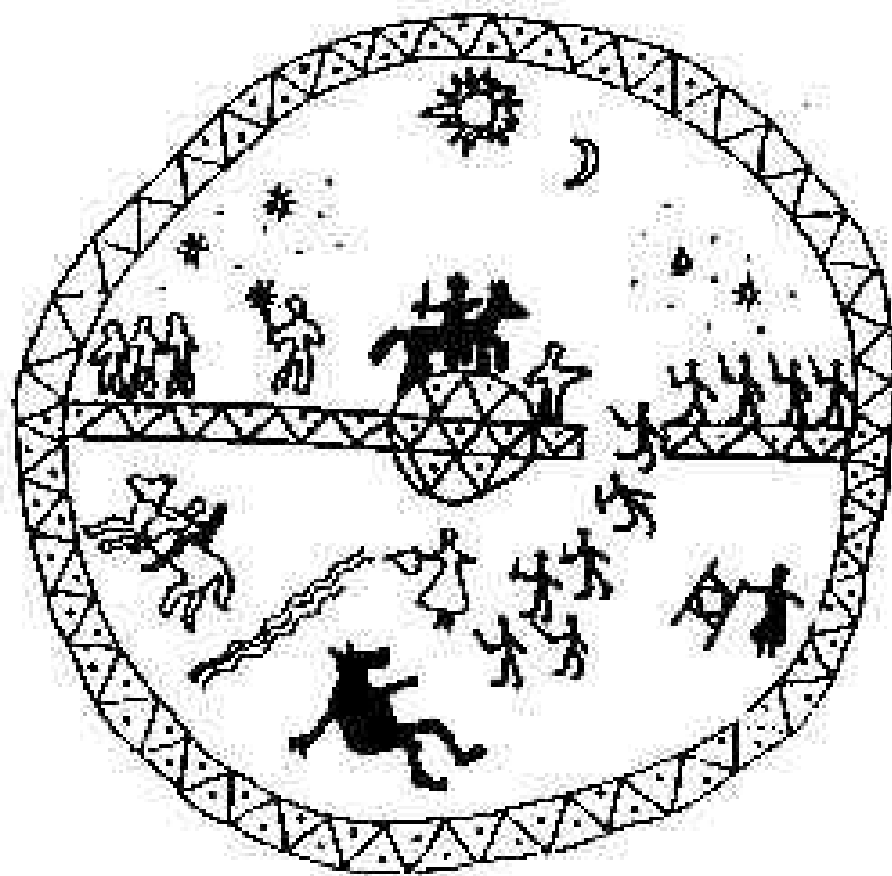
A sámándobfajták származási helyei pontosan jelzik az adott samanizáló népcsoport életterét, a kivételek és átfedések viszont az egymásra hatás tárgyi bizonyítékai.

Ázsia és Északkelet-Európa hatalmas térségein a kisebb népcsoportok, néptörzsek, szórványok fokozatosan visszaszorulóban vannak, társadalmi és természeti létfeltételeik beszűkülése miatt. A színezés élőhelyükről csak nagyjából tájékoztat, hiszen a népsűrűség e tájakon rendkívül gyér és egyenetlen. Ezáltal nem vehettük figyelembe az óriási elvándorlást és a felgyorsult beolvadást. Nem jelöltük a tajga, a tundra, a sivatagok és a magas hegységek terjedelmes lakhatatlan, vagy csak időszakonként lakott területeit sem.

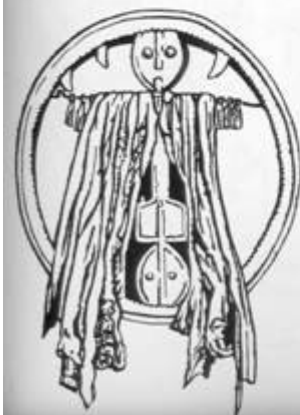
Mongolok
és dél-
szibériaiak

172. Baraba török sámándob emberalakos fogantyúval. D. G. Messerschmidt 1720 és 1727 között járt a Barabasztyeppe nomádjai között – kiadatlan kéziratot naplójában közölte ezt az értékes rajzot (*jobbra*).

173. Cselkán sámándob. Kétfejű fogantyúja a dob gazdaszemének bálványalakja (*balra lenn*).

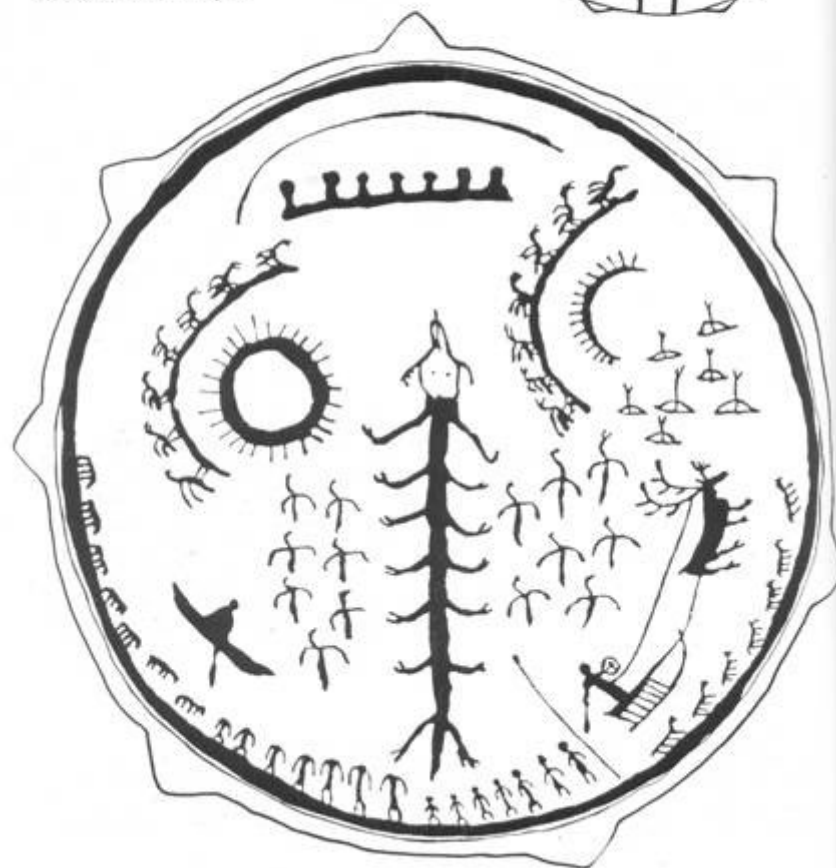
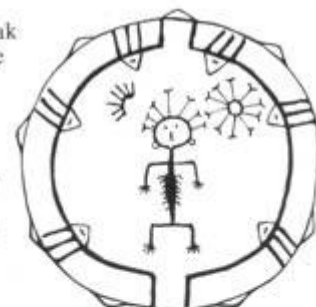

174. [A–B] Gazdagon kifestett altaji dob (*tüngür*). Egyike a legtöbbet idézett tárgyaknak. Emberalakú fogóját (*csalu*) tarka szalagokkal kötötték körül a kovácsoltvas keresztrúdra apró vasszögeket erősítettek (A). A dob külső felületén (B) óriás világfa jellegű bálványalak (a sámán szellemőse) látható, körülötte a Nap és a Hold jelei, alatta a lóáldozathoz készülődő sámánok. Az altajiak hite szerint a Nap (*kün*) a Hold (*ai*) felesége.

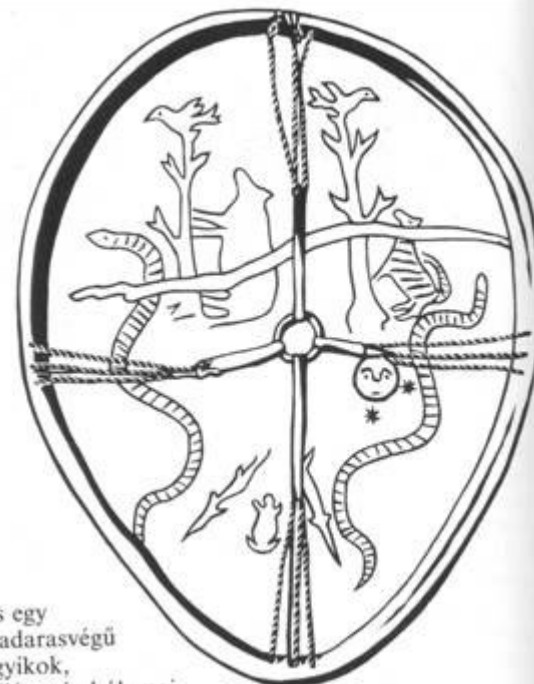
175. [A] Ket dob. A sámánalak fejéből fénysugarak nőnek ki, végükön stilizált madarakkal. Mellette a Nap és a Hold jele, az alsó és felső világba nyíló átjárók jelzése ismerhető fel.

175. [B] Szőlőkup sámándob. A rajzon a hetes szám dominál. A dob tengelyében kétszer hét lábú a mitikus óriás sárkánygyík, kétszer hét emberalak (egy sor fejetlen), kétszer hét állat, madár és hét nyilas íj látható, a Nap és a Hold jelét is hét-hét vizimadár övezi. A sámán égi utazásra indul szánján.

210. [A] Orocs dob szellemarca egy sámándob tárolására szolgáló nyírfakéreg dobozon; a dob-arc szemei nap- és holdjelképek.

210. [B] Gazdag jelképegyüttes egy negidál dob belső oldalán: madarasvégű sámánfák, kígyók, békák és gyíkok, utóbbiak az alsó föld alatti világ szimbólumai. A dob belső oldalának minden bizonnyal nagyobb jelentősége volt, akár titkos is lehetett.

210. [C] Az alsó világ megszemélyesítői (kígyók, békák és gyíkok) egy nanaj sámándobon.

210. [D] Udehe dob belső oldala, jellegzetes feszített húzó, zsineggel fölerősített fogóval.

Mongol sámánasszony (XVIII. század)

Mandzsu (XVIII-XIX. század)

Ocsir sámán
tollas
fejfedője és
dobja

Ocsir
sámán
dobja

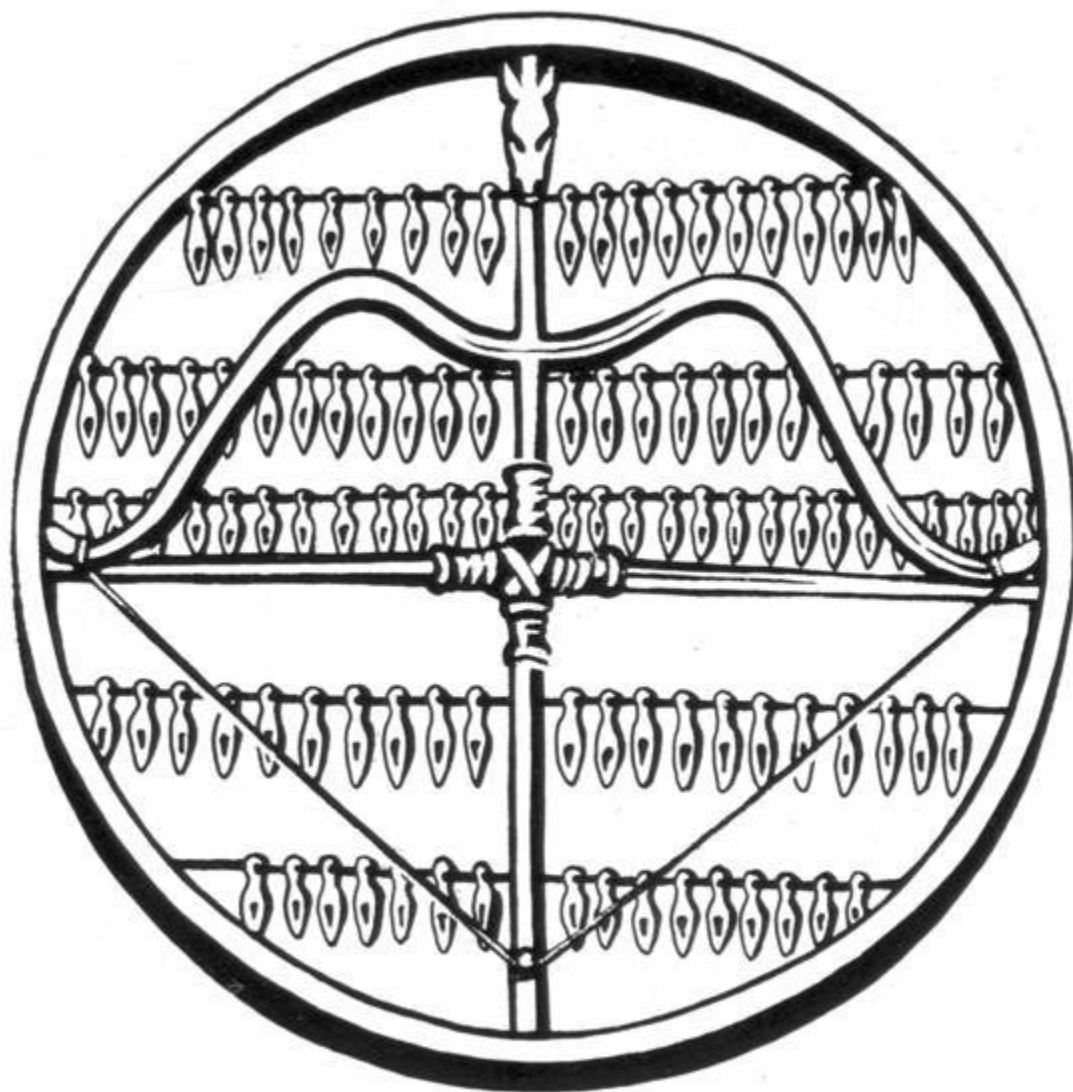

Mongol
(a XX.
század
eleje)

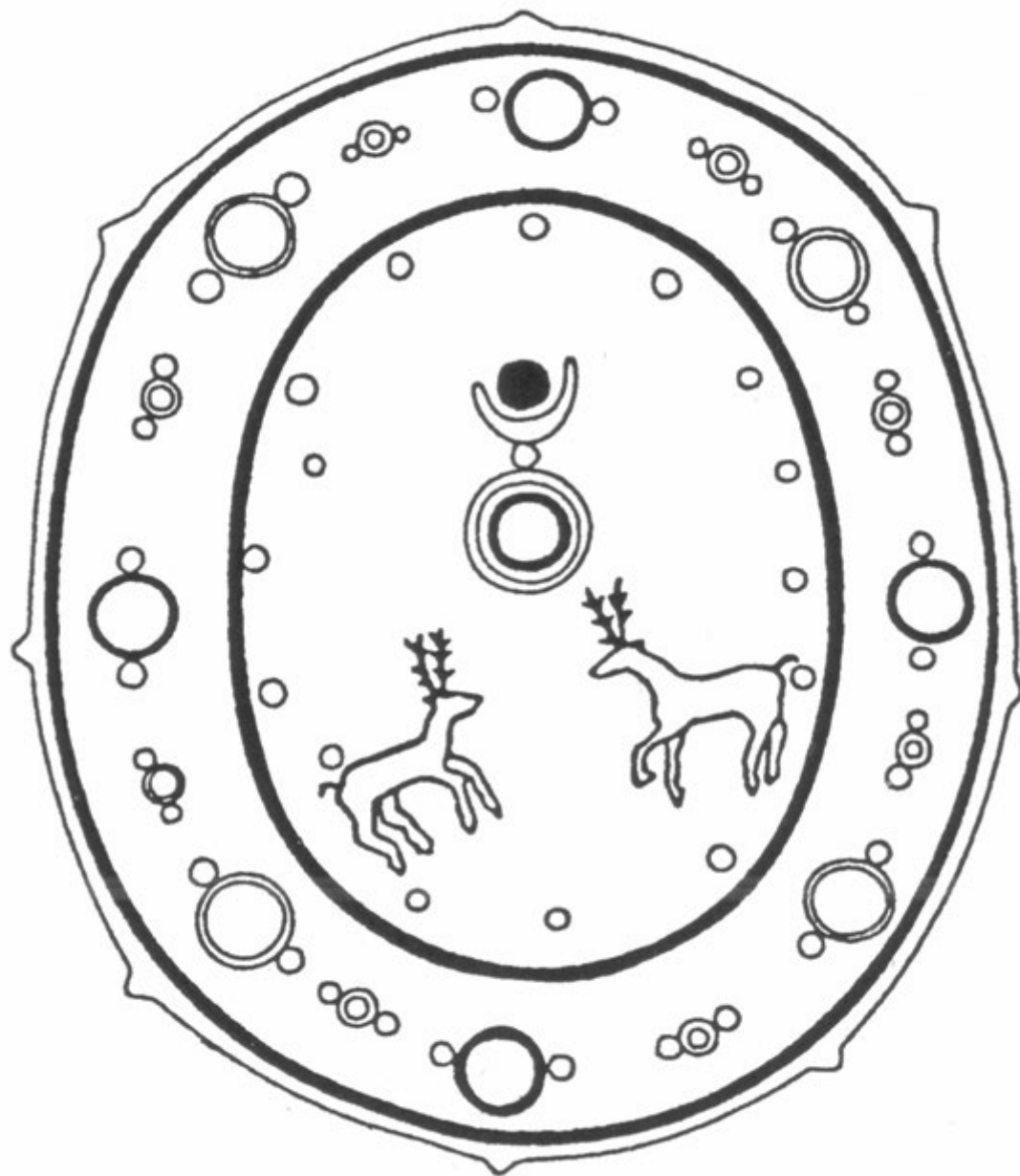

197. Az íjjal való jóslás elterjedt volt az altaji népcsoportoknál. Az eljárás rendkívül egyszerű: a sámán az ujján egyensúlyozza az idegén billegő íjat.

198. Mongol íjas dob (hátról). A nyílvessző hegye lófej alakú. Amiként a dobot a sámán égbe röptető hátraslovának tartották, akként feltehető a nyílról is, hogy a repülés szimbóluma lehetett a régiek elképzelésében; olyan eszköz, amely a sámánt jelképes utazásra segítette.

Modern
dobrajz
(mongol)

A dob melegítése rituálé előtt (darhat)

Baldzsír sámánaszsony dobja

Rejtezés a dob
mögé, éjszakai
rituálé
(Baldzsír darhat
sámánasszony)

Burját sámánok a Bajkál partján

Koreai sámándob (*dzsangú*)

Damaru dob (forrás: internet)

A sámánok tárgyi világa: tükör

- Rituális tárgyak
- Sámántükrök (a kínai bronztükör mintájára, a hagyomány szerint meteorfém, örökíthető)

Mantrás tükör

Dísztelen tükör

Dísztelen tükör 2.

Hátán díszített tükör

Sárkánydíszes tükör

Tükör a tizenkettes ciklussal és a boldogságfonattal

Tükör a tizenkettes ciklussal

Tükör a négy boldogság jelével

Tükör a négy boldogság jelével

Tükrök és fegyverek

Rituális nyílvevő, *dallagiin sum*

